

Εκταση **2.918** τ. χλμ. Κάτοικοι **107.430** (2011: **105.950**)

Ο νομός της Χαλκιδικής είναι τμήμα της ομώνυμης χερσονήσου. Από τον Βορρά συνορεύει με το νομό Θεσσαλονίκης και στα νοτιοανατολικά έχει την χερσόνησο του Αγίου Όρους, ενώ ο υπόλοιπος βρέχεται από το βόρειο Αιγαίο Πέλαγος.

Ορεινό είναι το 23% του εδάφους του, ημιορεινό το 51% και πεδινό το 26%. Οι ορεινές και ημιορεινές περιοχές βρίσκονται στο κέντρο της χερσονήσου, όπου υψώνονται τα όρη Υψίζωνος ή Χολομώντας και Στρεμπενίκος. Βρίσκονται επίσης στις δύο επιμήκεις χερσονήσους, την Κασσάνδρα (όρος Παλλήνη 353 μ.) και Σιθωνία (όρος Ίταμος 753 μ.)

Οι πεδινές περιοχές απλώνονται στα παραλιακά του νομού, που βρέχονται από τον Θερμαϊκό, τους κόλπους της Κασσάνδρας, του Αγίου Όρους, της Ιερισσού και τον Στρυμονικό. Σύμφωνα με την απογραφή (2001), ο πληθυσμός του νομού ανέρχεται σε 107.432 κατοίκους. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί με αύξηση 14,7% σε σχέση με τα αποτελέσματα της απογραφής του 1991. Ωστόσο παρατηρείται φυσική μείωση του πληθυσμού. Το 1998 η υπεροχή των γεννήσεων ανά 1.000 κατοίκους ήταν -0,7. Είναι επίσης πολύ χαμηλότερη του μέσου όρου η αναλογία μαθητών του Δημοτικού (52 ανά 1.000 κατοίκους).

Παράγει το 1% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας. Το κατά κεφαλή προϊόν ανέρχεται σε 12.619,22 ευρώ. Στην περιοχή αναλογούν 64 τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους. Είναι η πέμπτη (λόγω κυρίως των ξενοδοχείων) μεγαλύτερη αναλογία μεταξύ των νομών της χώρας, καθώς ο νομός έχει αναπτυγμένο τουρισμό.

Πρωτεύουσα του νομού είναι ο **Πολύγυρος** (κάτοικοι 4.500, -το 2011, ο δήμος Πολυγύρου: 22.020), μια όμορφη και πλούσια κωμόπολη που βρίσκεται στη θέση της αρχαίας Απολλωνίας. Είναι χτισμένη αμφιθεατρικά στον καταπράσινο και πολύκορφο Χολομώντα. Γύρω της απλώνονται αμπελώνες. Έχει φροντισμένα πάρκα και όμορφα κτίρια.

Η ονομασία της προέρχεται μάλλον από τη λέξη πολυΐερος, δηλαδή τόπος πολύ ιερός. Αυτό ίσως επειδή βρίσκεται κοντά στο Άγιο Όρος. Άλλωστε, τον ΙΑ' αιώνα, οπότε και για πρώτη

φορά απαντάται η ονομασία Πολύγυρος, υπήρχε εκεί μετόχι της Μονής των Ιβήρων του Αγίου Όρους.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στην πλατεία Ηρώου. Στα εκθέματά του περιλαμβάνονται ευρήματα από την πόλη και το νεκροταφείο της Ολύνθου και άλλων πόλεων της Χαλκιδικής. Εκτίθενται επίσης επιτύμβιες στήλες από την Ποτειδαία, αποδεικτικά αγοραπωλησιών από την Όλυνθο, αγάλματα από το ελληνιστικό Στρατώνι, αρχιτεκτονικά μέλη από το ναό του Άμμωνα Δία στην Άθυτο.

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου χτίστηκε το 1836. Μια άλλη εκκλησία, αφιερωμένη κι αυτή στον Άγιο Νικόλαο χρονολογείται από τη βυζαντινή εποχή, αλλά δεν σώζεται ολόκληρη.

Το χωριό Βράστα ή Βράσταμα είναι από τα παλιότερα της Χαλκιδικής. Αποτελεί θαυμάσιο δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής.

Τηλέφωνα: Αστυνομία 237.10.22.227, Τροχαία 237.10.24.000, Δήμος 237.10.22.619, ΟΤΕ 237.10.36.150, Ταξί 237.10.22.460, Νοσοκομείο 237.10.22.222.

Η ιστορία του νομού

Αποικιακός παράδεισος:

Η τριαντάχρονη γριούλα που έγειρε πλάι το κεφάλι της και πέθανε πριν από μερικές εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, είναι ο αρχαιότερος γνωστός μας άνθρωπος που έζησε στον

μετέπειτα Ελλαδικό χώρο. Το κρανίο της βρέθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου του 1960 στη σπηλιά των Πετραλώνων της Χαλκιδικής. Η χρονολόγησή του ακόμα διχάζει τους ειδικούς. Οι συντηρητικοί μιλούν για πριν από 250.000 χρόνια. Οι άλλοι, για 700.000 χρόνια. Όποτε κι αν έζησε, συντροφευόταν από ζώα όπως η σπηλαία άρκτος, η ύαινα, το λιοντάρι των σπηλαίων και είδη της μικροπανίδας. Ειπώθηκε ότι ο «Αρχάνθρωπος των Πετραλώνων», όπως την αποκάλεσαν, ήξερε και χρησιμοποιούσε τη φωτιά.

Ολόκληρη η χερσόνησος της Χαλκιδικής, μαζί με τις τρεις γλώσσες (Κασσάνδρας, Σιθωνίας, Άθω), ονομαζόταν από τους Έλληνες «τα επί Θράκης» με τους Θράκες να θεωρούνται πρώτοι κάτοικοι, εκτός από τη γλώσσα του Άθω, που λογιζόταν χώρα Πελασγών. Το βόρειο τμήμα της ονομαζόταν Μυγδονία και το νότιο Βοττιαία ή Βοττική.

Η ιστορία της περιοχής είναι ορατή από τα μέσα του Η' π.Χ. αιώνα, όταν άρχισαν να δημιουργούνται εκεί αποικίες από Έλληνες του Νότου. Με πρώτους τους αποίκους της Χαλκίδας και της Ερέτριας, οι οποίοι έκτισαν τις πόλεις Αιγές ή Αιγή, Άσσα, Άφυτι, Γαληψό, Θέραμβο ή Θεράμβη, Μένδη, Μηκύβερνα, Νεάπολη, Πίλωρο, Σάνη, Σάρτη, Σερμύλη, Σίγγο, Τορώνη, και Χαλκίδα.

Ακολούθησαν οι Κορίνθιοι που έκτισαν τις αποικίες Αίνεια και Ποτίδαια και άποικοι από την Άνδρο που έκτισαν τις Άκανθο, Άργιλο και Στάγिरα. Κι έπειτα οι Αθηναίοι που, μαζί με αποίκους από την Χαλκίδα, έκτισαν την Όλυνθο.

Η δημιουργία νέων πόλεων συνεχίστηκε στα επόμενα χρόνια και μέχρι το τέλος του Γ' π.Χ. αιώνα. Κάποια στιγμή, στην χερσόνησο της Χαλκιδικής υπήρχαν οι πόλεις:

1. Στη δυτική πλευρά, οι Ανθεμούς, Αίνεια (στα όρια της σημερινής Επανομής), Γίγωνος, Κάμψα, Κίσσος, Κώμβρεια, Λίπαξος, Λισές, και Σμίλα. Κοντά τους, νοτιοανατολικά, υπήρχαν οι πόλεις Αντιγόνεια, Όλυνθος, Σκώλος και Σπάρταλος.

2. Στην ανατολική πλευρά, οι Απολλωνία, Άκανθος, Άρνες, Άσσωρος, Μηκύβερνα, Ορθαγόρεια, Σερμύλη, Στάγिरα, Στρατονίκη και Χαλκιδική (κοντά στον Πολύγυρο).

3. Στη δυτική γλώσσα που αρχικά ονομαζόταν Φλέγγρα, έπειτα Παλλήνη και σήμερα Κασσάνδρα, υπήρχαν οι πόλεις Αιγές, Άφυτις, Θέραμβο, Μένδη, Νεάπολη, Ποτίδαια, Σάνη και Σκιώνη.

4. Στη μεσαία γλώσσα, της Σιθωνίας, οι Άμπελος, Άσσα, Γαληψός, Δέρρα, Παρθενόπολη, Πύλωρος, Σάρτα, Σίγγος, Σκάψα ή Κάψα, Τορώνη και Φύσκελλα. Και

5. Στην ανατολική γλώσσα, του Άθω, οι Ακρόθωι, Δίο, Θύσσοι, Κλεωνές, Ολόφυξος, Σάνη (άσχετη με την ομώνυμη της Κασσάνδρας) και Χαραδρίες.

Οι πόλεις της Χαλκιδικής οργανώθηκαν νωρίς σε ομοσπονδία με πρωτοβουλία του Ρηγίνου Ανδροδάμα, ο οποίος έφτιαξε και τη νομοθεσία της με προσανατολισμό την τόνωση των εμπορικών δραστηριοτήτων. Στα μέσα του ΣΤ' π.Χ. αιώνα, στη Χαλκιδική κατέφυγε ο Αθηναίος Πεισίστρατος, όταν για δεύτερη φορά τον ανέτρεψαν οι συμπατριώτες του. Έκτισε οικισμό στη θέση Ραϊκήλος, απ' όπου έφυγε στο Παγγαίο για να οργανώσει την επιστροφή του στην Αθήνα.

Οι περισσότερες από τις αποικίες της δυτικής πλευράς της Χαλκιδικής ερήμωσαν το 315 π.Χ., όταν ο Κάσσανδρος υποχρέωσε τους κατοίκους τους να μετακινηθούν στην Θεσσαλονίκη που ο ίδιος ίδρυσε τότε.

Οι Πέρσες στη Χαλκιδική:

Η συντριβή του στόλου του Μαρδόνιου, όταν (492 π.Χ.) τον βρήκε θαλασσοταραχή την ώρα που περιέπλεε τον Άθω, οδήγησε σε ματαιώση την πρώτη περσική εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων.

Μεσολάβησε η «ναυτική εκστρατεία» του 490 π.Χ. που θάφτηκε στον Μαραθώνα. Ως την επόμενη περσική προσπάθεια να κατακτηθεί η Νότια Ελλάδα, θα μεσολαβούσαν δέκα χρόνια. Ο Πέρσης Βουβάρης, κουνιάδος του βασιλιά Αλέξανδρου Α' των Μακεδόνων, ανέλαβε να ανοίξει διώρυγα στον ισθμό του Άθω (483 – 481 π.Χ.), ώστε να μην κινδυνεύσει πάλι ο στόλος. Είχε μήκος δυο χλμ. και πλάτος εκατό μέτρα. Ο στόλος του Πέρση βασιλιά Ξέρξη τον πέρασε με ασφάλεια, το 480 π.Χ., ενώ οι πόλεις της Χαλκιδικής υποχρεώθηκαν να ενισχύσουν τις περσικές δυνάμεις συνεισφέροντας στρατιώτες και πλοία. Η ήττα των Περσών στη Σαλαμίνα έδωσε το σύνθημα της επανάστασης. Ο Πέρσης στρατηγός Αρτάβαζος πολιορκήσε ταυτόχρονα την Όλυμπο και την Ποτιδαία. Πήρε την Όλυμπο, αφήνοντας τους στρατιώτες του να σφάξουν τους κατοίκους, αλλά απέτυχε στην Ποτιδαία. Η εξέλιξη των γεγονότων τον υποχρέωσε να εγκαταλείψει την περιοχή και να υποχωρήσει

ως τον Ελλήσποντο. Η μια μετά την άλλη, οι πόλεις της Χαλκιδικής προσχώρησαν στην Α' Αθηναϊκή συμμαχία.

Το «Κοινό των Χαλκιδέων»:

Στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου (431 – 404 π.Χ.), η Χαλκιδική έγινε ένα από τα κύρια θέατρα των μαχών. Η επεκτατική πολιτική των Αθηναίων στη Μακεδονία κορυφώθηκε στα 437 π.Χ., όταν ίδρυσαν την αποικία της Αμφίπολης, στον Στρυμόνα. Ο βασιλιάς των Μακεδόνων, Περδίκκας Β', βρέθηκε στριμωγμένος. Κάποια στιγμή, ο αδελφός του Περδίκκα, Φίλιππος, και άλλοι άρχοντες αυτονομήθηκαν. Οι Αθηναίοι έσπευσαν να αναγνωρίσουν τον Φίλιππο ως ανεξάρτητο. Στα 434 π.Χ., συμάχησαν και με την αποικία των Ερετριέων, Μεθώνη, στα νότια της Μακεδονίας, και βρέθηκαν απειλητικοί στα όρια του βασιλείου των Μακεδόνων.

Ο Περδίκκας αντέδρασε εξωθώντας τις πόλεις της Χαλκιδικής να αποστατήσουν από την Αθηναϊκή συμμαχία και να ενωθούν μεταξύ τους. Πρώτη η Ποτίδαια, το 432 π.Χ., αποστάτησε προσθέτοντας ένα ακόμα λόγο για να ξεσπάσει ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Οι Αθηναίοι την πολιορκήσαν και την πήραν το 429 π.Χ. αλλά από το 424 ο Σπαρτιάτης Βρασιίδας ξεκίνησε την κατάκτηση της Χαλκιδικής. Πήρε αμαχητί τις πόλεις της γλώσσας του Άθω, πλην της Σάνης και του Δίου που έμειναν πιστές στην Αθήνα, και κυριεύσε με έφοδο την Τορώνη στη Σιθωνία, αναγκάζοντας και τις εκεί υπόλοιπες να υποκύψουν. Στα 423 π.Χ., οι Αθηναίοι είχαν ερείσματα μόνο στη γλώσσα της Κασσάνδρας. Όμως, την ίδια χρονιά, αποστάτησαν από την Αθήνα και οι πόλεις Σκιώνη και Μένδη (και οι δυο στην Κασσάνδρα) ανανεώνοντας τις μάχες στην περιοχή.

Το «Κοινό των Χαλκιδέων επί Θράκη» που ιδρύθηκε το 432 π.Χ. με προτροπή του Περδίκκα Β', ξαναλειτούργησε με τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Γύρω στα 392 π.Χ., αριθμούσε 32 πόλεις που αναγνώριζαν στην Όλυνθο την πρωτοκαθεδρία. Τη χρονιά αυτή (392 π.Χ.), το Κοινό υπέγραψε συμμαχία με τον βασιλιά Αμύντα Γ' της Μακεδονίας που είχε προβλήματα με τους Ιλλυριούς. Το Κοινό απλώθηκε κι έφτασε στο σημείο να υποχρεώνει με τη βία να μπουν σ' αυτό πόλεις που δίσταζαν να το πράξουν. Το «κράτος» απλωνόταν σε 4.000 τ. χλμ. και είχε 30.000 πολίτες, ενώ ο συνολικός πληθυσμός αριθμούσε 120.000 κατοίκους.

Όταν ο Περδικκας απαλλάχθηκε από τον κίνδυνο των Ιλλυριών, ζήτησε από το Κοινό να του επιστρέψει τα εδάφη τα οποία, σε καιρό αδυναμίας, είχε παραχωρήσει. Η άρνηση των πόλεων της Χαλκιδικής σήμανε την έκρηξη πολέμου. Στην κρίσιμη μάχη, ο Περδικκας ηττήθηκε οικτρά. Οι Χαλκιδείς μπήκαν και στην Πέλλα. Και θεώρησαν ότι είχε έρθει η ώρα να υποχρεώσουν τις πόλεις Άκανθο και Απολλωνία που εξακολουθούσαν να είναι ανεξάρτητες, να μπουν στο Κοινό. Μακεδόνες, Ακάνθιοι κι Απολλωνιάτες ζήτησαν βοήθεια από τη Σπάρτη (383 π.Χ.).

Η Σπάρτη ανταποκρίθηκε στέλνοντας αμέσως 2.000 άνδρες να προστατέψουν την Άκανθο και την Απολλωνία. Ακολούθησε το κυρίως σώμα, ανεβάζοντας την σπαρτιατική δύναμη σε 10.000 άνδρες. Σ' αυτούς προστέθηκαν Θηβαίοι, Ελιμιώτες και οι Μακεδόνες του Αμύντα. Ο στρατός του Κοινού είχε αρχικά πολλές επιτυχίες. Οι επιτιθέμενοι όμως ενισχύθηκαν με νέες δυνάμεις και με Θεσσαλούς και πολιορκήσαν την Όλυνθο. Στα 379 π.Χ., η Όλυνθος υπέκυψε και υποχρεώθηκε να διαλύσει το Κοινό και στο εξής να έχει τους ίδιους με τη Σπάρτη εχθρούς και φίλους.

Παρά τη διάλυση του Κοινού, η Όλυνθος συνέχισε να ηγεμονεύει σε πάνω από είκοσι πόλεις. Στα 348, την κυρίευσε ο Φίλιππος Β' των Μακεδόνων. Από τότε, η Χαλκιδική ακολούθησε τις τύχες της λοιπής Μακεδονίας.

Ο πανεπιστήμων Αριστοτέλης:

Τα Στάγिरα κτίστηκαν από αποίκους που ξεκίνησαν από την Άνδρο στα μέσα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, κοντά στο σημερινό προσφυγικό χωριό Ολυμπιάδα. Σ' αυτούς προστέθηκαν αργότερα άποικοι από την Χαλκίδα. Στα 384 π.Χ., γεννήθηκε εκεί το πιο λαμπρό τέκνο της Χαλκιδικής, ο Αριστοτέλης, ο γι' αυτό και Σταγίριτης ονομαζόμενος. Πατέρας του ήταν ο Νικόμαχος, γιατρός του βασιλιά των Μακεδόνων, Αμύντα Β'.

Στα 18 του, ο Αριστοτέλης έμεινε ορφανός. Ο κηδεμόνας και φίλος του νεκρού πατέρα του, Πρόξενος, τον έστειλε στην Αθήνα να σπουδάσει κοντά στον Πλάτωνα. Επί είκοσι χρόνια, ο

Αριστοτέλης μαθήτευσε στην Ακαδημία κι απέκτησε γνώσεις για τις επιστήμες μαθηματικών, φυσικής, αστρονομίας, ψυχολογίας, λογικής, οντολογίας, ρητορικής, πολιτικών επιστημών, παιδαγωγικής και γενικά κάθε πεδίου που τότε μπορούσε να διδαχτεί σε πανεπιστήμιο. Το αποτέλεσμα ήταν να οδηγήσει όλες τις επιστήμες σε πρωτοφανή για την εποχή επίπεδα.

Μετά τον θάνατο του Πλάτωνα, ίδρυσε ρητορική σχολή στην Αθήνα απ' όπου κάποια στιγμή έφυγε. Έμεινε τρία χρόνια στην πόλη Άσσος της Μικράς Ασίας και για άλλα τρία στη Μυτιλήνη (345 – 342 π.Χ.). Εκεί βρισκόταν ακόμα, όταν αποδέχτηκε την πρόσκληση του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Β' να αναλάβει την μόρφωση του κατοπινού Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Τα μαθήματα ξεκίνησαν στα 342 π.Χ., όταν ο Αλέξανδρος ήταν 14 χρόνων, στην πόλη Μιέζα της Ημαθίας. Εκεί, ο Φίλιππος Β' εγκατέστησε τον μεγάλο φιλόσοφο, επικεφαλής ομάδας εκπαιδευτικών. Ήταν ένα περιβάλλον κατάλληλο για μελέτη καθώς διέθετε το άλσος των Νυμφών, το οποίο ο Πλούταρχος περιγράφει ως μαγευτικό τοπίο. Όταν το 339 π.Χ. ο Αλέξανδρος έφυγε από τη Μιέζα, ήταν πια ολοκληρωμένος άνθρωπος, έτοιμος ηγέτης, βαθιά επηρεασμένος από την αριστοτελική διδασκαλία.

Ο Αριστοτέλης ξαναγύρισε στην Αθήνα όπου ίδρυσε την περιπατητική σχολή στο Λύκειο. Εκεί δίδαξε όλες τις επιστήμες όχι μόνο θεωρητικά αλλά και προχωρώντας σε πρακτικές έρευνες όπου το αντικείμενο το επέτρεπε. Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, κατηγορήθηκε για ασέβεια κι έφυγε στην Χαλκίδα.

Τον επόμενο χρόνο (322 π.Χ.), πέθανε από αρρώστια του στομαχιού. Η σορός του μεταφέρθηκε στη γενέτειρά του όπου θάφτηκε με τιμές. Οι συμπολίτες του ίδρυσαν βωμό στο όνομά του και καθιέρωσαν ετήσια γιορτή κατά τον μήνα Αριστοτέλειο, όπως τον ονόμασαν.

Στα δώδεκα χρόνια που αφιέρωσε στη διδασκαλία, ο Αριστοτέλης κατόρθωσε να ερευνησει και να συστηματοποιήσει όλες τις επιστήμες και να συγγράψει τόσα πολλά έργα και με τόση βαθύτητα σκέψης, ώστε έφτασε να αποκληθεί «πανεπιστήμων». Είναι ο πρώτος συστηματικός φιλόσοφος, ιδρυτής του θετικισμού και δημιουργός της επιστημονικής φιλοσοφίας, της ονοματολογίας της και των περισσότερων από τους ακόμα και σήμερα ισχύοντες ορισμούς. Υπολογίζεται ότι έγραψε περίπου χίλια έργα, από τα οποία σπουδαιότερα θεωρούνται τα «Λογική», «Φυσικά», «Μετά τα φυσικά», «Ηθικά Νικομάχεια»,

«Ρητορική», «Ποιητική», «Πολιτεία Αθηναίων» κ.ά.

Στη διάρκεια του μεσαίωνα, τον ανακάλυψαν οι Άραβες και τον έφεραν στην χειμαζόμενη Ευρώπη όπου θεωρήθηκε ως η μεγαλύτερη αυθεντία για οποιοδήποτε ζήτημα με το οποίο είχε ασχοληθεί. Τα έργα του μεταφράστηκαν στην αραβική και στη λατινική γλώσσα. Το κύρος του υποχώρησε κατά την Αναγέννηση, όταν η Ευρώπη ανακάλυψε τον Πλάτωνα.

Τα πλούτη των Μαδεμοχωρίων:

Από τους πρώτους βυζαντινούς χρόνους, η χερσόνησος του Άθω άρχισε να δέχεται ερημίτες που με τον χρόνο πλήθυναν. Η μοναστική κοινωνία του Αγίου Όρους έχει τυπική αρχή το έτος 963. Από τότε, η ιστορία της Χαλκιδικής δέθηκε με την πορεία της κοινωνίας του Άθω. Οι εκεί μοναχοί καταληστεύτηκαν στα χρόνια της φραγκοκρατίας αλλά εξασφάλισαν τα δικαιώματα και τα προνόμιά τους επί τουρκοκρατίας, καθώς δήλωσαν εξαρχής υποταγή στον κατακτητή της Θεσσαλονίκης, Μουράτ Β' (1430). Ο Γάλλος περιηγητής Πιέρ Βελόν βρήκε την Χαλκιδική να ακμάζει τον ΙΣΤ' αιώνα.

Τα Μαδεμοχώρια (χωριά μεταλλείων) και τα Χάσικα υπάγονταν απευθείας στο «χαζνέι χασέ» (το ταμείο του σουλτανικού οίκου) και αποτελούσαν αυτόνομη ομοσπονδία όπου δεν χωρούσε τουρκική διοικητική επέμβαση. Την αποτελούσαν δώδεκα κωμοπόλεις και 360 χωριά. Κωμοπόλεις ήταν οι Βάβδος, Βαρβάρα, Γαλάτιστα (Ανθεμούς), Ιερισσός, Ίσβορος, Λιαρίγκοβα (Αρναία), Μαχαλάς (Στάγισρα), Νοβοσέλο (Νεοχώρι, ιδρύθηκε στα 1625 από βουλγαρόφωνους), Ρεβενίκια (Μεγάλη Παναγιά, με Βορειοηπειρώτες που εγκαταστάθηκαν εκεί πριν από το 1821), Ριανά, Στανός, Χωρούδα. Επί τουρκοκρατίας δημιουργήθηκαν και οι κωμοπόλεις Άγιος Νικόλαος από Μανιάτες αποίκους και Γομάτι από Λήμνιους.

Πρωτεύουσα της ομοσπονδίας ήταν ο Μαχαλάς (Στάγισρα). Εκεί συγκεντρώνονταν οι δώδεκα εκλεγμένοι εκπρόσωποι των κωμοπόλεων και των χωριών που υπάγονταν σ' αυτές. Οι δώδεκα εξέλεγαν τέσσερις «βεκίληδες» που ασκούσαν ετήσια εξουσία με τη βοήθεια ενός γραμματέα. Την Υψηλή Πύλη εκπροσωπούσε ο μαδέμ αγάς, αξιωματικός επικεφαλής δώδεκα στρατιωτών και εκτελεστής των αποφάσεων στις οποίες κατέληγαν οι «βεκίληδες».

Από τον ΙΣΤ΄ αιώνα, στα Μαδεμοχώρια υπήρχαν πεντακόσια ως εξακόσια καμίνια που απέδιδαν μηνιαίο φόρο 18.000 με 30.000 δουκάτα. Ο Άγγλος επισκέπτης της περιοχής, Ούρκουαρτ, σημείωσε ότι μόνο τα Μαδεμοχώρια πλήρωναν ετήσιο φόρο 220 οκάδες (περίπου 290 κιλά) καθαρό ασήμι. Κι όταν η απόδοση των μεταλλείων μειώθηκε, οι κάτοικοι συμφώνησαν να μη δηλώσουν την πτώση των εσόδων τους και να συνεχίσουν να πληρώνουν τον ίδιο φόρο, για να μη διακινδυνεύσουν την αυτονομία της ομοσπονδίας τους.

Στα 1805, ο Ισμαήλ μπέης των Σερρών πέτυχε να του ανατεθεί ο διορισμός μαδέμ αγά, θέλοντας να βάλει χέρι στα έσοδα των Μαδεμοχωριτών. Ο πρόκριτος της Αρναίας, Γερογιάννης, στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη, πέτυχε ακρόαση από την εμινέ σουλτάνα (την βασιλομήτορα) και την έπεισε να επαναφέρει το καθεστώς που υπήρχε.

Η ματωμένη επανάσταση:

Ο πλούσιος έμπορος από τις Σέρρες, φλογερός πατριώτης και μέλος της Φιλικής Εταιρείας, Εμμανουήλ Παπάς, έφτασε με πολεμοφόδια στο Άγιο Όρος τον Μάρτιο του 1821. Η εντολή του Αλέξανδρου Υψηλάντη ήταν να ετοιμάσει τον αγώνα στη Χαλκιδική. Η επανάσταση ξέσπασε τον Μάιο. Το πολίτευμα των Μαδεμοχωρίων καταργήθηκε και ο Γερόγιάννης σκοτώθηκε στον Μαχαλά (Στάγιρα). Ο Εμμανουήλ Παπάς μπήκε επικεφαλής των ανδρών του Αγίου Όρους και των Μαδεμοχωρίων. Οι άνδρες της Κασσάνδρας είχαν ηγέτη τους τον Χάφα. Η τουρκική επίθεση ανάγκασε τους επαναστάτες να υποχωρήσουν.

Στην Κασσάνδρα, απέκοψαν τον «λαιμό» της χερσονήσου κοντά στο χωριό Πινάκο κι έμειναν εκεί ως τον επόμενο Οκτώβριο. Τον Ιούνιο, οι Τούρκοι κατέκαψαν κωμοπόλεις και χωριά, ενώ ο νέος διοικητής Θεσσαλονίκης, Αμπντούλ Αμπούντ, πήρε την Κασσάνδρα (30 Οκτωβρίου 1821) και τη Σιθωνία και εγκαταστάθηκε στην Ιερισσό.

Ο Εμμανουήλ Παπάς διέφυγε με το πλοίο του Χ. Βισβίκη, η επανάσταση έσβησε εντελώς στις 15 Δεκεμβρίου του 1821 και οι μονές του Αγίου Όρους υποχρεώθηκαν να καταβάλουν αποζημίωση 2,5 εκατομμύρια γρόσια, ενώ 5 – 6.000 γυναικόπαιδα φυγαδεύτηκαν στα νησιά

του Αιγαίου. Γύρω στους 10.000 οδηγήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και βρήκαν μαρτυρικό θάνατο ή πουλήθηκαν δούλοι προς είκοσι γρόσια το κεφάλι. Στις 15 Δεκεμβρίου, ο Αμπντούλ Αμπούντ διακήρυξε πως θα επέτρεπε να επιστρέψουν στα χωριά τους όσοι πήγαιναν στην Ιερισσό όπου βρισκόταν και τον προσκυνούσαν. Πήγαν τρεις: Ο Γιάννης Καρακαντάς ο Λιαριγκοβηνός, ο Κατάκαλος από τη Γαλάτιστα και ο Ταραζάς από τα Ρεβενίκια. Ανήμερα Χριστούγεννα γύρισαν στα χωριά τους μαζί με τις οικογένειές τους.

Οι Τούρκοι αποσύρθηκαν από το Άγιο Όρος στα 1832. Η Χαλκιδική ελευθερώθηκε στις 7 Οκτωβρίου του 1912, όταν Έλληνες αντάρτες προκάλεσαν εξέγερση κι έδιωξαν τις τουρκικές φρουρές, δυο μόλις μέρες μετά την είσοδο της Ελλάδας στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 1.4.2011)